

Od Redakcji¹

Syntetyzujące ujęcia filozoficznej przeszłości, w których zerwania/nieciągłości są ważniejsze niż kontynuacje jednoczą myśl siedemnastowieczną wokół nowego paradygmatu, paradygmatu mentalistycznego, zastępującego stary paradygmat ontologiczny. Postulowana zmiana paradygmatu pozwoliła na przeformułowanie problematyki ontologicznej na epistemologiczną i na wypracowanie nowych kategorii filozoficznego opisu. Za modelowy przykład zmiany, zwanej także „zwrotem subiektywistycznym”, uznaje się system kartezjański, w którym wyznaczona została nowa hierarchia filozoficznych problemów: od ustalenia ogólnych warunków prawomocności ludzkiej wiedzy w ogóle (a więc także odróżnialnej już od wiedzy filozoficznej wiedzy naukowej), przez konstrukcję nowej metafizyki do rozstrzygnięć z zakresu filozofii praktycznej.

„Ciągłą” historię filozofii wieku siedemnastego zaczyna się zwykle od ustalenia jej związków z przeszłością: z myślą scholastyczną i ideami odrodzenia. Ukazuje się następnie proces, w którym ruch filozoficzny określa się wobec nowego wyzwania, jakim jest naukowe przyrodoznawstwo, by dojść do wielkich racjonalistycznych systemów – świadectw wiary w filozoficzny, autonomiczny rozum subiektywny – i skonfrontować je z atakami krytyków racjonalności zmierzającymi do zdemaskowania słabości rozumu i ujawnienia permanentnej niepewności, na którą skazany jest ludzki podmiot poznający.

W obu wspomnianych wyżej sposobach traktowania materii historycznej dokonuje się, bo dokonywać się musi, jej podporządkowanie (i uporządkowanie) uprzednio przyjętym przez historyka tezom. Spójność historycznej narracji (to,

¹ Autorzy tekstów zawartych w niniejszym tomie „Filo-Sofiji” – filozofowie reprezentujący różne polskie środowiska naukowe oraz odmienne „filozoficzne orientacje” – od kilkunastu lat spotykają się (oczywiście nie zawsze w tym samym gronie) na konferencjach poświęconych myśli filozoficznej siedemnastego wieku. W czerwcu 2011 roku gospodarzem kolejnej konferencji z cyklu zatytułowanego *Filozofia XVII wieku – jej źródła i kontynuacje* był Zakład Historii Filozofii Nowożytnej Instytutu Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego. Teksty powstały zatem z zacytowania, na który złożyły się treści wygłaszanych podczas konferencji referatów, formalne i nieformalne dyskusje oraz, co warto podkreślić, kumulująca się od wspomnianych kilkunastu lat i personalnie przekazywana wiedza.

co P. Ricoeur w *Czasie i opowieści* nazywa „budowaniem intrygi”) uzyskuje się za cenę pomijania szczegółów i zacierania różnic. Z punktu widzenia po kantowsku rozumianej filozoficznej historii filozofii cena nie jest wysoka ale dla historii pojmowanej klasycznie trudna do zapłacenia.

Praktyka językowa historyków filozofii dostatecznie dobrze usprawiedliwia tytuł *Filozofia XVII wieku – źródła i kontynuacje* nadany zbiorowi artykułów tworzących przedstawiany Czytelnikowi numer „Filo-Sofiji”. Tytuł ten, wzięty dosłownie, byłby oczywiście mylący, jako że w wieku siedemnastym, tak jak i w innych wiekach, nie jest tworzona jedna filozofia, lecz powstają filozofie, których wartość ocenia się i oceniało według stopnia i jakości odmienności proponowanych w nich rozwiązań w stosunku do rozstrzygnięć konkurencyjnych. W wieku siedemnastym filozofom idzie jednakże nie tyle o samą odmienność i nowatorstwo, czy też jedynie o wprowadzenie własnych idei do świata idei znanych i podziwianych przez opinię publiczną (czas zawładnięcia przez filozofów opinią publiczną dopiero nadchodzi). Różnorodność ich myśli osadzona jest na fundamencie zbudowanym z kilku istotnych (dla kultury filozoficznej w ogóle) przekonań a kombinacje oraz modyfikacje tych przekonań stanowią przedałożenia poszczególnych filozofii. Do tych fundamentalnych (i nie nowych) przekonań zaliczyć należy przede wszystkim przeświadczenie o możliwości/konieczności dochodzenia, w dziedzinie właściwej filozofii, do wiedzy prawdziwej, o ile tylko wypracowana zostanie poprawna metoda badań filozoficznych. Inne, z tym pierwszym związane, to przeświadczenie o samowystarczalności subiektywnego rozumu w wypracowywaniu prawdziwych tez, o możliwości konstruowania spójnych logicznie systemów, o nadrzędności usystematyzowanej wiedzy filozoficznej nad wiedzą wypracowywaną w rodzących się naukach przyrodniczych, czy wreszcie o ahistorycznym charakterze wiedzy filozoficznej. To wspólne „ugruntowanie” sprawia, że odmienność nie tyle jest pochodną dążenia filozofów do oryginalności, co wynikiem wojen i sporów prowadzonych na dobrze znanym terytorium przez strony przekonane o możliwości odniesienia ostatecznego zwycięstwa.

Teksty kryjące się pod wspomnianym wyżej wspólnym tytułem zdają sprawę zarówno z wewnętrznego, istniejącego na poziomie przedałożenia, języka oraz uporządkowania problematyki, ustrukturywania siedemnastowiecznych filozofii, jak i z ich swoistości i nieredukowalnych do siebie nawzajem odmienności. W części pierwszej zatytułowanej *Filozofia XVII wieku – źródła* zgromadzono artykuły, których autorzy, analizując pisma Kartezjusza, Spinozy, Pascala, Leibniza, a także Nicolasa Boileau oraz twórcy nowej scholastyki Franciszka Suáreza, omawiają wybrane zagadnienia szczegółowe takie jak: naturalistyczna opozycja wobec kartezjanizmu, siedemnastowieczne koncepcje historii filozofii, kartezjańska koncepcja zwierzęcia-maszyny, sceptycyzm Pascala, Pascalowskie rozważania o perspektywie, logiczna analiza dowodów Spinozy na istnienie Boga i jedność substancji, Spinozjańska koncepcja ludzkiego umysłu, kategoria wzniosłości w siedemnastowiecznej francuskiej refleksji o sztuce, zagadnienie

zakresu absolutnej mocy Boga w odniesieniu do prawa naturalnego. W części drugiej noszącej podtytuł *Filozofia XVII wieku – kontynuacje* umieszczono teksty, w których poszukuje się ciągłości w myśleniu filozoficznym, związków genealogicznych między ideami siedemnastowiecznymi i tymi, które pojawiły się później, dziedziczenia siedemnastowiecznej problematyki oraz wartościującego odniesienia do filozoficznej przeszłości. Rozważa się w nich m.in.: współczesny spór o naturę emocji w kontekście Kartezjańskiego traktatu *Namiętności duszy*, wzajemne dopełnianie się i przenikanie idei w empiryzmach Berkeley'a i Smitha, związki myśli Alberta Einsteina z filozofią Spinozy, Nicolai Hartmanna oraz José Ortegi y Gasset'a stosunek do Leibniza.

Sabina Kruszyńska